

Araştırma Makalesi

Göç ve Toplumsal Cinsiyet Kesişiminde Çalışma Deneyimleri: Küçükçekmece İlçesi Suriyeli Kadınlar Örneği

Pelin DERİCİ¹

¹ Yüksek Lisans Mezunu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Bölümü, pelindrc@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-7115-1140>

Öz: Bu araştırma, Türkiye’de yaşayan göçmen kadınların işgücü piyasasındaki konumlarını, çalışma koşullarını ve karşılaştıkları zorlukları anlamayı amaçlamaktadır. Türkiye’deki en yoğun göçmen nüfusunu oluşturmaları ve kayıt dışı sektörlerde yoğun biçimde yer almaları nedeniyle Suriyeli kadınlar çalışmanın öznesi olarak seçilmiştir. Çoğunlukla düşük eğitim düzeyine sahip ve sınırlı iş deneyimi olan bu kadınlar, nitelsiz ve güvencesiz işlerde istihdam edilmekte ve göçmen ile kadın kimliklerinden kaynaklı “çifte dezavantaj” yaşamaktadır. Araştırma, göçmen kadınların kendi anlatımları üzerinden görünmeyen çalışma deneyimlerini görünür kılmayı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çalışma yaşamı ve ev içi roller üzerinden yansımalarını analiz etmeyi hedeflemektedir. Araştırma İstanbul Küçükçekmece’de tekstil sektöründe çalışan Suriyeli kadınlarla yürütülmüş; yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler kartopu örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve veriler MAXQDA 24 programı ile nitel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bulgular, kadınların zorunlu göç sonrası temel geçim ihtiyaçlarını karşılamak için işgücüne katıldıklarını; bu süreçte kayıt dışılık, düşük ücret, sosyal güvencesizlik ve ücret eşitsizliği gibi çok boyutlu sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir. Bununla birlikte kadınlar, geliştirdikleri stratejilerle pasif değil, ailelerin geçimini sağlamada aktif ve belirleyici özneler olarak rol almaktadır. Çalışma, göç ve kadın kimliğinin kesişiminde ortaya çıkan çalışma hayatı deneyimlerini analiz ederek, literatüre önemli katkılar sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen Kadınlar, Göçmen Emeği, Çalışma Koşulları, Göçün Feminizasyonu

Work Experiences at the Intersection of Migration and Gender: The Case of Syrian Women in Küçükçekmece District

Abstract: This research aims to examine the position of migrant women in Turkey’s labor market, focusing on their working conditions and the challenges they face. Syrian women were selected as the primary focus of the study due to their large presence within the migrant population and their significant concentration in informal employment sectors. Often with low levels of education and limited work experience, these women are predominantly employed in low-skilled, insecure jobs and experience a “double disadvantage” arising from both their migrant and gender identities. The study seeks to make visible the often-overlooked labor experiences of migrant women through their own narratives, while analyzing how gender

Atıf: Derici, P. (2025). Göç ve toplumsal cinsiyet kesişiminde çalışma deneyimleri: Küçükçekmece ilçesi Suriyeli kadınlar örneği, *Malumat Dergisi*, 2, 12-30

Geliş Tarihi: 22/09/2025

Kabul Tarihi: 06/01/2026

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

inequalities are reflected in both working life and domestic roles. The field research was conducted with Syrian women employed in the textile sector in Istanbul’s Küçükçekmece district. Semi-structured, in-depth interviews were carried out using snowball sampling, and the data were analyzed through qualitative content analysis with the support of MAXQDA 24 software. The findings reveal that women’s labor market participation is largely driven by the necessity of meeting basic subsistence needs after forced migration; however, they encounter multiple challenges such as informality, low wages, lack of social protection, and wage inequalities. At the same time, the strategies women develop in response to these hardships highlight that they are not passive actors but active and decisive agents in ensuring household survival. By analyzing labor market experiences at the intersection of migration and gender, this study aims to contribute to the literature by shedding light on the complex dynamics of migrant women’s work and the reproduction of gender inequalities.

Keywords: Migration, Migrant Women, Migrant Labor, Working Conditions, Feminization of Migration

1.GİRİŞ

Göç olgusu, insanlık tarihi boyunca ekonomik krizler, savaşlar, doğal afetler ve siyasal baskılar gibi çeşitli nedenlerle toplumların yapısını dönüştüren en önemli dinamiklerden biri olmuştur. Günümüzde küreselleşmenin hızlanmasıyla göç hareketleri yalnızca bireylerin yer değiştirmesi değil, aynı zamanda kültürel etkileşimler, kimlik oluşumları ve toplumsal ilişkilerin yeniden şekillenmesi açısından da kritik bir alan haline gelmiştir (Diken & Buluş, 2016, s. 333; Taşçı, 2009, s. 178; Taştan, 2021, s. 85)

Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla hem kaynak hem geçiş hem de hedef ülke olarak göç süreçlerinde merkezi bir yere sahiptir. Ulusal ölçekte değerlendirildiğinde teknolojik gelişmelerin etkisiyle kırdan kente göç artarken; uluslararası ölçekte ise savaşlar, işsizlik, ekonomik krizler gibi nedenlerle ortaya çıkan göç dalgaları, Türkiye'yi dinamik bir konuma taşımıştır. 1980 sonrası dönemde Sovyetler Birliği'nin dağılması ve ardından gelen düzensiz göç dalgaları, Türkiye'de işgücü piyasasında önemli değişimlere yol açmıştır. Bu süreçte özellikle kadın göçmen emeği görünür hale gelmiş, kadınlar başta ev içi hizmetler, turizm, tekstil, tarım ve bakım hizmetleri gibi sektörlerde yoğunlaşmıştır. 2011'de Suriye iç savaşıyla başlayan zorunlu göç dalgası ise Türkiye'deki kadın göçmen emeğinin boyutlarını ve çeşitliliğini daha da artırmıştır (Ünlütürk Ulutaş & Kalfa, 2009, s. 16; Toksöz & Ünlütürk, 2021).

Kadın göçmenler, göç sürecinde hem göçmen hem de kadın olmalarından kaynaklı çifte dezavantajlı bir konumda yer almakta; işgücü piyasasında düşük ücret, kayıt dışılık, güvencesizlik ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin göç deneyimlerinde yeniden üretildiğini göstermektedir. Kadınların emeği çoğunlukla değersizleştirilmekte ve görünmez kılınmakta; buna rağmen hane ekonomisinin sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol üstlenmektedirler. (Körükmez vd. 2020, s. 32; Lutz, 2010; Kofman vd., 2005)

Bu makale, göç ve emek ilişkisini özellikle kadın göçmenlerin deneyimleri üzerinden ele almaktadır. İstanbul'un Küçükçekmece ilçesinde Suriyeli kadınların işgücü piyasasındaki deneyimlerine ilişkin saha araştırmasının bulguları sunulmaktadır. Böylece göçmen kadın emeğinin Türkiye'deki işgücü piyasasında nasıl bir görünürlük kazandığı ve hangi zorluklarla karşılaştığı bütüncül bir bakışla değerlendirilecektir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma İstanbul'da yaşayan Suriyeli kadınların işgücü piyasasındaki deneyimlerini toplumsal cinsiyet perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada göçmen kadınların kayıt dışı istihdama katılım süreçleri, ücret düzeyleri, çalışma koşulları ve ev-iş yaşamı arasındaki dengeyi nasıl kurdukları, "çifte dezavantaj" bağlamında ele alınmıştır. Göçmen kadınların işgücünde maruz kaldığı çalışma koşulları, görünmez kılınan emek süreçlerini ve toplumsal cinsiyet temelli deneyimlerini kendi anlatıları üzerinden ortaya koyabilmek açısından nitel araştırma yönteminin kullanılması uygun bir çerçeve sunmaktadır.

Araştırmanın saha alanı olarak İstanbul'un en yoğun göçmen nüfusuna sahip ilçelerinden biri olan Küçükçekmece seçilmiştir. İlçede Suriyelilerin yoğunluğu ve özellikle tekstil sektöründeki iş olanakları, saha için uygun bir zemin oluşturmuştur. Çalışma, yalnızca çalışan Suriyeli kadınları kapsamaktadır.

Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılmış, toplamda 28 Suriyeli kadınla yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşmeler çoğunlukla ev ortamında gerçekleştirilmiştir; bu durum hem güven ve samimiyet ortamı yaratmış hem de kadınların kendilerini daha rahat ifade edebilmesine katkı sağlamıştır. Türkçe bilmeyen kadınlar için Suriyeli gönüllü tercümanlardan destek alınmıştır. Görüşmeler 15–40 dakika arasında sürmüş, ses kaydı alınarak deşifre edilmiştir. Veriler, MAXQDA 24 programı kullanılarak nitel içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş; kodlama süreci sonunda temalar ve alt temalar belirlenmiştir.

Araştırma öncesinde İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Katılımcıların güvenliğini sağlamak adına görüşmeler işveren ortamından bağımsız yürütülmüş, kimlik gizliliği korunmuştur. Araştırmanın en önemli sınırlılığı, yalnızca çalışan Suriyeli kadınların ele alınmasıdır. Ayrıca bazı görüşmelerde eşlerin müdahalesi ya da ev

ortamındaki kalabalık, kadınların yanıtlarını kısmen sınırlamıştır. Bununla birlikte elde edilen veriler, Suriyeli kadınların işgücü piyasasındaki konumlarına dair derinlemesine bir bakış sağlamaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

1.1. Araştırmanın Katılımcıları ve Demografik Bilgiler

Araştırmada toplam 28 çalışan Suriyeli kadınla görüşme yapılmıştır. Genel demografik bilgileri aşağıda verilmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Kod	Yaş	Medeni Durum	Evde Yaşayan Çocuk Sayısı/ Kardeş Sayısı	Türkiye'ye Geliş Yılı	Çalıştığı Sektör	Suriye'deyken Yaşadığı Yer
K1	24	Evli	2	2015	Tekstil (Makinacı)	Halep
K2	39	Evli	2	2021	Tekstil-Kuaför	Halep
K3	30	Evli	2	2018	Tekstil	Afrin
K4	53	Evli	3	2013	Tekstil	Halep
K5	16	Bekar	5 (kendisi ile evde yaşayan çocuk sayısı)	2013	Tekstil	Afrin
K6	16	Bekar	2(kendisi ile kardeş sayısı)	2013	Tekstil	Halep
K7	34	Evli	2	2016	Tekstil (yarım gün)	Halep
K8	19	Bekar	5	2012	Tekstil	Halep
K9	40	Evli	2	2013	Tekstil	Afrin
K10	38	Evli	2	2013	Tekstil	Halep
K11	38	Evli	4	2014	Tekstil	Halep
K12	25	Evli	Yok	2018	Tekstil	Afrin
K13	22	Bekar	3 (kendisi ile kardeş sayısı)	2013	Tekstil	Halep

K14	34	Evli	4	2013	Evde parça başı iş	Afrin
K15	16	Bekar	4 (kendisi ile kardeş sayısı)	2013	Tekstil	Afrin
K16	37	Evli	1	2014	Tekstil (yarım gün)	Halep
K17	43	Evli	4(1tanesi torun)	2014	Tekstil	Halep
K18	50	Evli	4	2013	Tekstil	Afrin
K19	26	Evli	2	2013	Tekstil (evde parça başı)	Halep
K20	35	Evli	4	2014	Tekstil	Halep
K21	39	Evli	3	2013	Tekstil (yarım gün)	Halep
K22	19	Bekar	1 (kendisi ile)	2013	Tekstil	Halep
K23	37	Evli	4	2013	Tekstil	Halep
K24	37	Evli	4	2013	Tekstil	Halep
K25	16	Bekar	4 (kendisi ile)	2012	Tekstil-Kuaför	Halep
K26	38	Evli	4	2014	Tekstil	Afrin
K27	20	Bekar	6 (kendisi ile)	2015	Tekstil	Halep
K28	47	Evli	2	2013	Tekstil	Halep

Görüşme yapılan kadınların yaş ortalaması 31,3'tür. Evli olan kadınların sayısı 20 iken bekar kadınların sayısı 8'dir. Yani %71 katılımcı evli iken %29 oranında katılımcı bekadır. Evde yaşayan çocuk sayısı ise ortalama 3,4'tür.

3.2. Suriyeli Kadınların Göç Süreci Deneyimi

3.2.1. Göç Süreci Öncesi Ekonomik Koşullar ve Zorunlu Göç

Suriyeli göçmen kadınların Türkiye'ye uzanan göç deneyimi, yalnızca mekânsal bir hareketlilik değil; aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan yeni bir konumlanma sürecidir. Göç aileleri bütünüyle etkilese de kadınların ev içi bakım emeğine ek olarak ekonomik sorumluluk üstlenmeleri süreci çok boyutlu bir kırılma noktasına dönüştürmüştür.

Savaş öncesi dönemde Suriye'de kadınların istihdama katılımı sınırlıydı; araştırmaya katılan kadınlardan yalnızca üçü çalışmış ve bu işler de kuaförlük ya da tarımsal yardım gibi geleneksel rollerle sınırlı kalmıştır. Çoğu kadın eşlerinin veya babalarının geliriyle yaşamlarını sürdürdüklerini, ekonomik açıdan güvende hissettiklerini ifade etmiştir:

"Kendi evimiz vardı. Kocam çalışıyordu. Gayet rahattık. Onun çalışması hepimize yetiyordu. Kadınlar zaten çalışmıyor orada... Ama savaş çıkınca her şey altüst oldu." (K16)

"Savaş öncesi iyiydi. Bir kişi çalışıp evde yaşayabiliyorduk rahat. Sonra savaş çıktı, maddi durum çok zorlaştı, biz de geldik." (K29)

Bu ifadeler, göç öncesi süreçte kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirilerek yeniden üretildiğini göstermektedir. Kadınlar için çalışmama durumu "olması gereken olağan" bir düzen olarak aktarılmıştır. Savaşın başlamasıyla aile bütünlüğü, barınma ve sağlık hizmetleri ciddi biçimde sarsılmış; göç, kadınlar için yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda duygusal ve toplumsal açıdan da yıpratıcı olmuştur. Bu süreçte katılımcıların, aile üyelerinden ayrılma, barınma sorunları, sağlık hizmetlerine erişmeme gibi birçok travmatik sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür. Kadınların göç sırasında aile bütünlüğünü korumaya çalışma, çocukları taşımak ve gıda, barınma ve bakım ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çabaları, kadınların hem aile üyelerinin güvenliği hem de göç sürecinin lojistik ve duygusal yükünü büyük ölçüde taşıdıklarını göstermektedir.

"Bizim evimiz vardı ama savaşta hepsi yıkıldı. Şam'a gittik, sonra buraya kaçtık." (K7)

"Halep'te yaşıyorduk. Çocuklarımı ilaçsız, doktorsuz doğurdum. Sonra Lübnan'a geçtik, bir sene çok kötü geçti, sonra buraya geldik." (K16)

"Halep'te savaş başlayınca Afrin'e kaçtık. Amcamların yanına sığındık ama kalabalıktı, okulda yattık beş ay. Sonra buraya geldik." (K19)

Özellikle genç kadınların ifadelerinde, savaş öncesi yaşam biçimine duyulan özlem belirgindir:

Yani üzüliyorum gençliğime. Tabii insan üzüliyor. Zor geliyor. Kendi ülkemizde olsa okurduk belki. Halep zaten çok güzel. Annem anlatıyordu çok güzel bir yer olduğunu. Orada zaten doğduk biz. İsterdim normal bir yaşantım olsun, kendi ülkemde yaşayayım. Babam işten geliyordu, ev her gün dolu dolu, eksikimiz yoktu. Yani o anlar... İnsan üzüliyor tabii şimdi. Orada olsaydık daha iyi olurdu... Ama artık savaş falan orası da yani artık bitti biliyoruz. Gitsek eskisi gibi olmayacak hiçbir şey..." (K 16)

Bu bulgular, göçün kadınlar açısından geçmişle kopuşu ve yeni rollerin dayatıldığı, kırılmanın derinleşmeye başladığı bir süreç olduğunu göstermektedir.

3.2.2. Sınırdan Geçerken Karşılaşılan Sorunlar

Sınırdan geçiş deneyimi, Suriyeli kadınlar için göçün en kritik ve travmatik eşiklerinden biri olmuştur. Düzensiz geçişlerde kadınlar ve çocukları günlerce ormanlık alanlarda yürümek, aç ve susuz kalmak gibi zorluklarla karşılaşmıştır:

"Çok koşuyorduk. Çok koştüğümüzü hatırlıyorum. Durup su içemiyorduk o derece çok koştüğümüzü hatırlıyorum. Yani pek hatırlamıyorum ama sadece ormanlık gibi bir alanda çok koştüğümüzü hatırlıyorum. Bir yakınumuz vardı. O kucığına almıştı kardeşlerimi falan." (K25)

"Yok, rahat değildi tabii. Sınırdan geçerken zorluk yaşadık ama. Ormandan gelirken çok zordu mesela." (K4)

"Çok zordu. Üç gün sınırdan yattık. Çok zordu yani, ne yedik içtik hiç hatırlamak istemiyorum..." (K20)

Kadınların bu süreçte yalnızca kendilerinin değil, çocuklarının güvenliği ve bakımıyla da sorumlu olmaları, yaşanan travmayı derinleştirmiştir. Ancak 2013 yılında açık kapı politikaları ile sınır geçiş deneyimini daha az zorlukla karşılaştıklarını belirtmiştir:

"Buraya geldiğimde mesela ben küçüktüm. Sınır açılmıştı zaten, asker bize el salladı geçerken çok zorlanmadık. Ama sınırda 3 gün kaldık. Kaç kere denedik olmadı, en sonunda da kapı açıldı işte herkes gitsin dediler sınırdan geçtik biz de hemen." (K27)

"Sınırdan çok zorlanmadım. Millet vardı, sağ olsunlar bize yardım ettiler..." (K24)

Görüşmelerde sıklıkla kadınların her şeyin göze alınarak "daha iyi" bir yaşam için bu süreçte katıldıkları vurgulanmıştır. Ancak bu süreç hem dönemin politik koşullarına bağlı olarak değişmekle birlikte, kadınların bakım sorumlulukları nedeniyle çok daha ağır bir deneyim olarak yaşanmıştır.

3.3. Suriyeli Kadınların Ekonomik Zorluklarla Başa Çıkma Stratejisi: Göçmen Ağları ve Uyum

Suriye'de yaşanan iç savaşın ardından Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin büyük bir kısmı için ilk etapta barınma, iş bulma ve dil bariyeri gibi temel uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum elbette bütün göç eden bireylerin yaşadığı temel uyum sorunları olmaktadır. Göçmen kadınlar için bu süreç, daha önce herhangi bir mesleki deneyimlerinin olmaması, bakım emeği sorumluluklarının devam etmesi ve toplumsal cinsiyet normlarının getirdiği baskı nedeniyle daha karmaşık ve çok boyutlu hale gelmektedir.

Kadınlar ifadelerinde dil bariyeri, uyum sağlayamama, çalışmak zorunda kalma gibi birçok zorluk yaşadıklarından bahsetmiştir. Daha önce iş deneyimi olmayan kadınlar için çalışma hayatına ani giriş özellikle zorlayıcı olmuştur:

"...Biz buraya geldiğimiz zaman sadece tek bir kıyafetimizle geldik. Ev bulmaya kadar, çalışmaya kadar, buraya alışmaya kadar biraz zorluk oldu. Pek konuşmayı da bilmiyorduk. Alışveriş bilmiyorduk. Böyle şeyler zor oldu yani bizim için." (K4)

"Çok zorlandık. Alışmak çok zordu. Dil bilmeden çalışmak, orada hiç çalışmadığımız için çok ağır gelmişti bana." (K21)

Bu zorluklarla başa çıkmada en önemli strateji göçmen ilişki ağları olmuştur. Akrabalık, hemşehrlik ve arkadaşlık ilişkileri kadınların barınma ve iş bulmasını kolaylaştırmıştır:

"Kardeşim 3-4 sene burada kaldı. Bizden önce gelmişti. Evi o buldu bize. İş de akrabalarımız, arkadaşlarımız buradaydı; onlar sayesinde hemen işe başladık. Bir de bu mahallede çoğu Kürt olduğu için anlaşabildik çoğu kişiyle. Rahat bulduk o yüzden..." (K18)

Sonra eşimin kardeşine geldik o bizden önce buraya gelmişti. Birkaç ay onda kaldık. O bize ev kurdu. Sonra iş bulduk ev geçtik." (K12)

Bazı kadınlar akrabalarıyla aynı evi paylaşarak hem ekonomik yükü azalttıklarını hem de çocuk bakımını kolektif biçimde yürüttüklerini belirtmiştir:

"Ben çalışmadım uzun bir süre. Abim geldi. İki aile olduk. 4 sene öyle yaşadık. İki oda bir salonda. Küçük bir evdi. Abimler bir odada biz diğer odada. Bu eve de 6-7 sene oldu geli." (K10)

"Şimdi kocam engelli. Kas hastalığı vardı. İki üç yıl çalıştı sonra hastalık iyice arttı. Artık hiç basamıyor yere, gücü yok. Sonra çocukları yalnız bırakamadım çok küçüklerdi bir süre çalışmadım. Sonra 2018 eltim geldi. Birlikte yaşamaya başladık. İş ve ev sorununu birlikte çözdük. Çocuklara o bakmaya başladı ben öyle işe girdim." (K 18)

Göçmen kadınların bu dayanışma biçimleri, toplumsal cinsiyet rolleriyle de yakından ilişkili olmuştur. Kadınların ev dışında istihdama katılabilmeleri için, ev içi bakım işlerinin ya başka bir

kadınla paylaşılması ya da birlikte yaşama biçiminde organize edilmesi gerekmektedir. Bu durum, göçmen kadınların çalışmasını mümkün kılan bir strateji olarak ele alınabilir.

Diğer yandan göçmen ağlarının dışında kalan kadınlar içinse komşuluk ilişkileri ve mahalle dayanışması önemli olmuştur. Bu tür yardımlaşma ilişkileri, literatürde “zayıf ağlar” olarak tanımlanmakta ve kişiler için sosyal hareketliliklerinde önemli fırsatlar yaratabildiği belirtilmektedir (Körükmez vd., 2020, ss. 21-22):

“Evler çok pahalı çok zorlandım geldiğimde. Bir akraba var bir de burada tanıştığım bir arkadaş var, Suriyeli. Onlar yardım etti bana sağ olsunlar. Onlar ev buldular iş buldular.” (K2)

“Ben Kürtçe biliyorum. Burada bir kadın vardı Urfalı, burada mahallede tanışmıştık. O Kürtçe biliyordu. O yardımcı oldu. Evimizi o buldu, eşime iş buldu.” (K12)

“Geldiğimden beri herkes bana yardım ediyor. Kocam zaten iş ve ev bulmuştu. Komşularım çok iyiydi, Hepsi Türk, ama yardım ediyorlardı, iyi davranıyorlardı. Kocam engelli olduğu için de çok yardım ettiler. Ev eşyalarımızı onlar sayesinde yerleştirdik, onlar sayesinde alıştık bu mahalleye. 10 senedir buradayız. İşte sen iyilik yaparsan iyi, düşmanlık yaparsan o da aynı karşılık olur. Suriyeli olmakla alakası yok yani insan olmakla alakası var.” (K17)

Bu bulgular, Suriyeli kadınların ekonomik yaşama katılımında göçmen ağları ve komşuluk ilişkilerinin kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Dayanışma mekanizmaları yalnızca geçim koşullarını hafifletmekle kalmamış, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini yeniden organize etmelerine de katkıda bulunmuştur.

3.4. Zorunluluk Olarak Çalışma: Suriyeli Kadınların Ekonomik Baskı Altında İşgücüne Katılımı

Ekonomik koşullar göçmen kadınların işgücüne katılımında en belirleyici unsur olmuştur. Çalışma, çoğu zaman bireysel tercih değil, yapısal zorunluluk ve hayatta kalma stratejilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Suriyeli kadınlar, kira, fatura ve çocukların bakımı gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması nedeniyle aile bütçesine katkı sağlamak zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda Suriyeli kadınlar için çalışma “zorunlu bir emek” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların ifadelerine göre göçün yaşattığı en büyük dönüşüm, ekonomik baskı ile şekillenen çalışma yaşamına katılımları olmuştur. Göç öncesi ev içi rollerle sınırlı kalan Suriyeli kadınlar, zorunlu göç sonrası vasıfsız, kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde istihdam edilmiştir. Görüşülen kadınların tamamı tekstil sektöründe çalışmaktadır. Katılımcılar gelir elde etmeyi bir “hayatta kalma aracı” olarak tanımlamakta, kazançlarını anında temel ihtiyaçlara harcadıklarını belirtmektedirler. Bu durum literatürde de vurgulandığı üzere (Körükmez vd., 2020), kadınların toplumsal baskıyı aşmak için mecburiyeti gerekçe gösterdiklerini göstermektedir.

Bu durum, Lülüfer vd. tarafından da desteklenmekte; Suriyeli çalışan kadınların deneyimleri analizine baktığımızda kadınların geçimlerini sağlamak amacıyla mecburiyetten çalıştıklarını ve toplumsal baskıyı bu şekilde ikna ettikleri belirtilmektedir (Körükmez vd., 2020, ss. 18-19).

Sonuç olarak Suriyeli kadınlar açısından işgücüne katılım, özgürleştirici değil; yoksulluk ve sınırlı kaynakların zorunlu kıldığı bir deneyimdir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet normlarıyla iç içe geçmiş bir kırılganlık alanı yaratmaktadır.

3.5. Gelirin ve Harcamanın Hane İçinde Bölüşümü ve Kadınların Rolü

Göçle birlikte Suriyeli ailelerde geçim yükü yeniden şekillenmiştir. Gelirin elde edilmesi ve harcanmasına ilişkin kararlar kadınların da aktif olarak gelir getirici ve harcama sorumlusu haline gelmesine neden olmuştur. Bu durum toplumsal cinsiyet temelli rollerin dönüşümünü gösterse de kadınların ekonomik ve duygusal yükünü artırmıştır.

Katılımcı beş Suriyeli kadının eşlerinin çalışmaması, engelli olması veya yurtdışında bulunması nedeniyle tek başına ailenin geçimini üstlenmektedir:

“Yok kızım var bir tek. Kocam yurt dışına çıktı. Sadece ben çalışıyorum.” (K16)

“Eşim engelli, tek başıma evi geçindiriyorum.” (K12)

Başka ailelerde ise hem kadın hem çocuklar birlikte gelir elde etmekte, kadınlar aynı anda hem anne hem de "aile reisi" rolünü üstlenmektedir. Katılımcılardan K8 şu ifadeleriyle ekonomik yükün ağırlığını vurgulamış; evin temel ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir yerde olduğu görülmüştür:

"Şu an hiçbir şeye yetmiyor kazandığımız para. Abim haftalık alıyor. O aldığı parayla bakkaldaki borçları filan ödüyor. Ben de çocuklara harcıyorum, kiraya harcıyorum. Yani ben kirayı ve faturaları ödüyorum, aylık benimki. O da eve bakıyor, çocuklara bakıyor. Tabii çok zor. Bu çocuğun maması 200 TL olmuş. Hepsini küçük ve hepsinin maması var, bezi var." (K8)

Maddi geçimi sağlama konusunda yaşadıkları büyük zorluklar, ailedeki çocukların da işgücüne dahil edilmesinde etkili olarak ailelerin geçim stratejilerinden biri olmuştur:

"Kocam gittiği için borç oldu. Beş bin Euro filan onun gidişine harcadık. Şimdi onları da ödüyorum. Mesela kızım haftalık alıyor, o, evin ihtiyaçlarına gidiyor. Mesela oğlumun aldığıyla borcu ödüyoruz. Yani aldıkça harcamalarımıza gidiyor işte hepsi." (K23)

Kadınların kazançlarını çoğunlukla kira, fatura ve çocukların ihtiyaçlarına harcadıkları görülmektedir. Çoğu durumda gelir yalnızca temel ihtiyaçlara yetmekte, birikim yapma imkanı bulunmamaktadır. Gelirin harcanma biçimi ise iki şekilde öne çıkmaktadır: kadının kazancını tamamen eşine vererek ailenin temel ihtiyaçlarını karşılaması biçiminden ya da kadının elinde parayı tutarak belirli harcamaları üstlenmesi. Bu durum toplumsal cinsiyet normlarının sürdüğünü, ancak kadının gelir sağlayıcı rolünün de giderek kabul edildiğini göstermektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere eşinin sakatlık durumundan dolayı yahut maddi geçimi sağlamaya yönelik kadınların çalışmak zorunda kalmaları, Lutz'un çalışmasında değindiği gibi bir "maskülenlik krizi" ortaya çıkarmamıştır. Aynı zamanda yine Lutz ve değindiği diğer çalışmalarda da vurguladığı gibi ev içi ve bakım işlerin geleneksel biçimde sürdürülüyor olması ev içi toplumsal cinsiyet rollerine dair dönüşümün gerçekleşmediği durumuyla da tutarlı olmuştur (Lutz, 2010, ss. 1656-1657). Körükmez vd. tarafından yapılan çalışmada kadınların para kazanması güç dengelerini sarsmaması adına kadınların birçok farklı davranış sergilediklerini belirtmiştir. Burada da paranın veriliyor olması "gelir getiren" eş ile bu dengenin sarsılmaması ve toplumsal cinsiyet normlarının aile içinde hala sürdürülüyor olmasına bir örnek olabilmektedir (Körükmez vd., 2020). Kadınların harcamalara ilişkin verdiği cevaplar şu şekildedir:

"Yani genelde kazandığımız parayı eşime veriyoruz. Bir şey lazım olursa falan o bize veriyor. Hani harçlık olarak da veriyor. Ama kirayı, faturaları da o yatırıyor." (K4)

"Mesela mutfak masrafını, ev ihtiyaçlarını, harçlıkları ne kadar gerekiyorsa bölüşüyoruz. Ben mutfak ve evin diğer ihtiyaçlarını alıyorum, eşim de diğer faturaları filan yatırıyor. Bize harçlık da veriyor. Bu şekilde idare ediyoruz." (K1, 24, evli)

"Beraber yapıyoruz aslında. Ne ihtiyaç varsa birbirimizle paylaşıyoruz. Kirayı ve faturaları ödemesi için ona veriyorum. Ben yiyecek almak için pazar alışverişi ya da çocuklar için bir şeyler almam gerekiyor onun parasını alıyorum mesela. O şekilde." (K 23)

"Mesela ben bir şey alacaksam para bende kalır. Eşim ihtiyacı kadarını alır. Ben kira, faturalar, mutfak masrafları için harcarım." (K11)

Kadınların ekonomik yükü artarken, ev içi bakım sorumlulukları da devam etmektedir. Yani hem üretici hem de yeniden üretici rolünü üstlenmek zorunda kalan kadınlar için kazanç, çoğu zaman özgürleşme değil, krizi yönetme aracı haline gelmektedir.

Öte yandan bazı kadınlar zor durumda olmalarına rağmen Suriye'deki ailelerine de düzenli veya düzensiz biçimde para göndermektedir:

"...Biz para yolluyoruz mecbur. Anne baba Suriye'deler. İki üç ayda bin veya iki bin lira filan yollamaya çalışıyoruz." (K7)

Son olarak, bazı katılımcılar (K23, K17) yardım kuruluşlarından destek aldıklarını belirtmiştir. Bu yardımlar faturaların ödenmesi gibi temel giderlerin karşılanmasında kritik rol oynamaktadır.

3.6. Çalışma Koşulları: Tekstil Sektöründe Suriyeli Kadınlar

Türkiye'nin en önemli ihracat alanlarından biri olan tekstil sektörü, kayıt dışı ve ucuz işgücüne dayalı yapısıyla göçmen kadın emeğinin yoğunlaştığı alanlardan biridir (Dedeoğlu, 2012; Dursun & Nizamoğlu, 2021). Suriyeli kadınlar da düşük ücret, uzun çalışma saatleri ve güvencesiz koşullar nedeniyle bu sektörde önemli bir işgücü haline gelmiştir.

Suriyeli kadınlar için çalışma izinlerine yönelik düzenlemelerin olmasına rağmen, birçok sebeple göç sonrasında işgücü piyasasında genel olarak niteliksiz, güvencesiz ve esnek çalışma biçimlerinin oluşturduğu koşullarda istihdam edilmektedir. Çalışmak zorunda olmaları, belgesiz olmaları gibi sebepler de kadınların zor koşullarda çalışmalarına sebep olmaktadır. Görüşmelerde katılımcıların tamamının tekstil sektöründe kayıt dışı ve düşük ücretlerle çalıştığı tespit edilirken fiziksel olarak da zorlayıcı koşullara sahip olması kadınları hem bedensel hem de ruhsal açıdan yıpratıldığını göstermektedir.

3.6.1. İşgücünde Kayıt Dışı Çalışma Koşulları ve Ücretler

Tekstil sektörü küresel ölçekte kayıt dışı çalışmanın en yoğun olduğu alanlardan biridir. Katılımcıların tamamının kayıt dışı çalışması, çalışma izinlerine erişimde yaşanan zorluklarla doğrudan ilişkilidir (Dedeoğlu & Bayraktar, 2018).

Görüşmelere katılan Suriyeli kadınların ifadeleri, tamamının sosyal güvenceden yoksun, asgari ücretin altında ve enformel sektörlerde çalışmak zorunda kaldığını ortaya koymaktadır. Literatürde de vurgulandığı üzere, çalışma izni alma sürecindeki zorluklar ve geçici koruma statüsünün getirdiği sınırlılıklar, göçmen kadınları daha kırılgan bir konuma sürüklemektedir (Akbaş & Ulutaş, 2018; Coşkun, 2014; Özgür & Kıvılcım, 2015). Bu kırılganlık, uzun çalışma saatleri, kötü koşullar ve düşük ücretlerle birlikte, emek sömürsünü derinleştirmektedir. Katılımcıların deneyimleri de bu bulgularla örtüşmekte; işverenlerin kar odaklı tutumları ve güç eşitsizlikleri nedeniyle Suriyeli kadınların özellikle tekstil sektöründe kayıt dışı, güvencesiz ve asgari ücretin dahi altında istihdam edildiklerini göstermektedir.

Tablo 2: Katılımcıların Çalışma Ücret Düzeyleri ve Saatleri

KOD	ÇALIŞMA ÜCRETİ	ÇALIŞMA SAATİ
K1	Asgari Ücret	06.00-19.00
K2	Asgari Ücret (+ Kuaför: aylık 7.000-8.000 arası)	08.00-19.30
K3	Asgari Ücret	08.00-19.30
K4	13.000	08.30-19.00
K5	16.000	08.00-18.30
K6	Asgari Ücret	08.00-20.00
K7	8.000 (Yarım Gün)	08.00-14.00
K8	20.000	08.00-18.30
K9	Asgari Ücret	08.30-19.00
K10	16.000	08.00-18.30
K11	10.000	08.00-19.00
K12	Asgari Ücretin Altında (Miktar Tam olarak belirtilmemiş)	08.00-19.00
K13	17.000	08.00-19.30
K14	8.000-10.000 arası değişmekte (Eve İş Getirme)	Esnek
K15	12.000	07.00-19.30
K16	16.000	08.00-13.30 /13.00-17.30 (Yarım Gün Çalışma)
K17	16.000	08.00-19.00
K18	10.000	08.00-19.00

K19	15.000-16.000 Arası (Eve İş Getirme)	Esnek
K20	Asgari Ücret	08.30-19.00
K21	Asgari Ücret (yarım gün)	08.00-13.00/ 13.00-18.30
K22	Asgari Ücret	08.00-18.30
K23	15.000	08.00-18.30
K24	Asgari Ücretin Altında (Net bir rakam belirtmemiştir)	08.00-18.30
K25	10.000 (+ Kuaför: Aylık 2.000)	08.00-19.30 Hafta Sonu (Kuaför): 09.00-20.00
K26	12.000	08.00-18.30
K27	Asgari Ücret	08.00-19.00
K28	15.000	08.00-19.00

Katılımcılardan yalnızca 9'u asgari ücret alırken 19'u daha düşük ücretlerle çalışmaktadır. Ortalama gelir düzeyinin 16.651 TL olması, göçmen kadınların işgücü piyasasında yapısal olarak dezavantajlı ve korunmasız konumda yer alan "ikincil işgücü piyasası"nın tipik öznesi haline geldiklerini göstermektedir. Bu durum, düşük ücret, güvencesizlik ve eşitsiz güç ilişkilerinin, göçmen kadın emeği üzerinden yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Çoğu katılımcı bu durumu kabullenmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Ayrıca yaşı daha genç olan kadınların iş yükü daha fazla olmasıyla birlikte düşük ücretler aldıkları belirtilmiştir:

"16 bin verdi ilk başta. İşi bir sürü kişi bıraktı. Biliyoruz ki 20 bin alanlar var. Biz yükseltsin istedik ama en son 17 bin yaptı. İsterseniz çıkın dedi. Mecbur kabul ettik." (K10)

"Çok düşük asgari ücretin çok altında. Küçük olduğumuz için çok düşük veriyorlar. Daha çok çalıştırıp daha az veriyorlar. Her işi yapıyoruz resmen ama para çok az." (K15)

Bazı kadınlar maaşlarının geciktirildiğini veya eksik ödendiğini belirtmiştir:

"...Maaş günü geliyor, sürekli öncelik kendi vatandaşlarında oluyor ve bu çok haklı bence, bir şey diyemem. Gelecek aya seninkini öderiz diyorlar ama ödemiyorlar. Genel olarak bu sorunu çalıştığım günden beri yaşıyorum. Sonuçta biz de bu ülkede şeyiz. Haklılar." (K25)

Literatürde başka çalışmalarda da göçmen kadınların konfeksiyon atölyelerinde işverenler tarafından uzun saatler çalıştırıldığı, düşük ücret verildiği ve muhtaçlıklarından yararlanılarak "para yok, ister kalır ister gidersin" şeklindeki karşılıklarla sömürüldükleri belirtilmektedir (Dedeoğlu, 2011; Körükmez vd., 2020, s. 27).

Çalışma saatleri genellikle 11-12 saati bulmakta, bazı kadınlar iki işte birden çalışmaktadır:

"İki gün kuaförde oluyorum. Yani cumartesi öğlen bire kadar tekstildeyim zaten. Sonra kuaföre geçiyorum. Kalan vakitte de kuaföre geçiyorum. Tatil olursa eğer tekstilde, ben hemen kuaföre geçip çalışıyorum. Yani tatil hiç yok. Çünkü mecburum yani." (K2)

"İki yerde de kayıt dışı çalışıyorum zaten. Tekstilde sabah 08.00, akşam 19.30 arası. Kuaförde de 09.00 da başlayıp akşam 20.40 gibi çıkıyorum. Yani eğer iş çok uzarsa dokuzu buluyor. Hafta sonu ama burası... Tekstilde ama ekstra da çalıştırıyorlar tabi." (K25)

Bu yoğunluk, kadınların ev içi işlerini yerine getirmelerini zorlaştırmakta ve "çifte yük" yaşamalarına neden olmaktadır.

3.6.2. Tekstil Sektöründe Çalışmanın Zorlukları

Ucuz işgücü olarak göçmen kadınların yoğun biçimde istihdam edildiği sektörlerden biri olan tekstilde çalışan Suriyeli kadınlar, yoğun çalışma temposu, uzun süre ayakta kalma ve sağlıksız atölye koşullarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle havalandırması yetersiz ve tozlu atölye ortamları, kadınların çalışma sürecinde fiziksel olarak zorlanmalarına neden olmaktadır. Bu koşullar, zamanla çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına ve mevcut rahatsızlıkların ağırlaşmasına yol açmaktadır.

Katılımcılar, işin yoğunluğu ve çalışma koşullarının zorlayıcılığı nedeniyle hem bedensel hem de ruhsal olarak yıprandıklarını ifade etmektedir. Çalışma temposunun yüksek olması, sürekli ayakta çalışmayı gerektirmesi ve işverenler tarafından hız baskısına maruz kalınması, kadınların dinlenme imkanlarını kısıtlamakta ve sağlıklarını olumsuz etkilemektedir. Katılımcıların anlatıları, bu çalışma koşullarına katlanma zorunluluğunu ve sağlık üzerindeki etkilerini açık biçimde ortaya koymaktadır:

“Nefes darlığı yaşıyorum. Evet, burada çalıştığım için de sekiz tane başka bir sürrü hastalıktan ameliyat geçirdim. Bir de çok toz var burada. Alerji yapıyor onlar hep. Bu yüzden çok zorlanıyorum.” (K4)

“Ben bu işte çok yoruluyorum. Yarım gün çalışıyorum. Gelip küçük çocuklarımla ilgileniyorum. Sonra yine iş... Sürekli ayaktasın orada. Allah bilir akşama kadar çalışsaymışım ne olurdu bana. (K7)

“Ben çok hastayım. Klostrofobim var. Atölyede çok zorlanıyorum o yüzden. Bazen çıkıp hava alayım diyorum ama sürekli izin alamam ki. Mecbur çalışıyorum, katlanıyorum. İlaç alıyorum sürekli.” (K9)

“Çok zorlanıyorum. İşler gerçekten zor burada. Ben hastayım. Böbreklerimden rahatsızım. Sürekli ağrıyor. Sabahdan beri çalışıyorum, eve geliyorum dayanamayıp ağlıyorum o yüzden hep.” (K11)

Atölyelerdeki tozlu ve sağlıksız ortamların astım ve benzeri solunum rahatsızlıklarını tetiklediği, katılımcıların anlatılarında sıklıkla vurgulanmaktadır. Bununla birlikte işverenler tarafından yöneltilen sürekli “hızlı hızlı” veya “acil acil” çalışma taleplerinin, kadınların hiç durmadan çalışmak zorunda kalmasına neden olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınlar üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik baskı yaratarak çalışma sürecini daha da zorlaştırmaktadır.

3.6.3. İşgücünde Dışlanma ve Ayrımcılık

Göçmen kadınlar dil bariyerleri, kültür ve kimlik farklılıkları nedeniyle işyerlerinde dışlanabilmektedir. İşyerinde karşılaştıkları sosyal sorunların başında gelen bu durum sosyal uyumu da zorlaştırmaktadır. Katılımcıların bazıları bu durumu önlemek amacıyla mesafeli kalmayı tercih ettiklerini, sorun yaşadıkları zamanlarda ise sessiz kaldıklarını söylemiştir:

“Bazen sorunlar olabiliyor evet. “O Suriyeli ben Türk” diyor yani. Farkımız var diyorlar. Ama benden yana problem yok. Söylenenlere tepki vermiyorum. Sakinim ben karışmam. Çalışıyorum sonra eve gidiyorum bu kadar. Çok ilişki kurmuyorum.” (K2)

“Ben kimseye karışmıyorum. Ben sabah akşama kadar kulaklık takıyorum çalışıyorum. O yüzden kimseyle çok fazla konuşmuyorum. Zaten her yerde böyle insanlar var. Burada da illa karşılaşıyorum tabi. Ama ilişki kurmayınca rahatım.” (K8)

“Oluyor bazen kötü sözler işitiyoruz elbet ama sorun olmuyor bana. Çünkü ben kimseye karışmıyorum. Konuşmuyorum bile. Kimse de bana karışmıyor.” (K27)

Bununla birlikte görüşmelerde çoğu katılımcı dışlanmanın oldukça az yaşandığını ve olumlu ilişkiler kurduklarını belirtmiştir:

“Yok, hepimiz aynıyız. Hiçbir zaman da kötü söz etmedik birbirimize. Türk ya da Suriyeli hiç fark etmiyor. Hepimiz iyi anlaşıyoruz.” (K13)

Elbette bu durum, çalışmanın yapıldığı ilçede tekstil atölyelerinin yoğun olması, göçmen nüfusun ağırlıklı olarak istihdam edilmesi ve farklı uyrukların uzun süredir bir arada çalışmasıyla, Türk ve göçmen işçiler arasında görece bir uyum sürecinin gelişmiş olmasıyla da ilişkilidir.

Göçmen kadınlar halihazırda göçmen ve kadın oldukları için işgücünde ayrımcılığa uğrayarak yer almaya başlamaktadır. Çünkü işgücünde göçmen ve kadın olmak nitelsiz işlerde ve ucuz işgücü olarak çalışmayı kabul etmek zorunda kalmak demektir. Aynı zamanda işveren tarafından güvencesiz ve kayıt dışı istihdam demektir. Katılımcıların ifadelerine göre ücret farklılıkları ise en yaygın ayrımcılık biçimi olmuştur:

"Asgari ücretten daha az alıyorum. Çalıştığımız yerde Türklere asgari ücret veriyorlar ama Suriyelilere vermiyorlar." (K4)

"Zaten gerçek bu; Türkler bizden daha çok alıyor. Çünkü onların sigortası var. Bizim sigorta yok." (K8)

"Ayrımcılık var. Maaş çok az. Türkler çok daha fazla alıyor biliyoruz duyuyoruz. Sigortasız çalışıyoruz zaten. Türkler tabi sigortalı hepsi." (K17)

Bazı genç kadınlar ise yaşları nedeniyle daha fazla iş yükü altında olduklarını belirtmiştir:

"Yani sonuçta onlara muhtaç görüyorlar bizi. Biz kovarız o çıkamaz... Bir de yaşımızdan dolayı ekstra çalıştırıyorlar, baskı yapıyorlar bana." (K24)

"Aynı saatlerde çıkıyoruz evet ama orada iş yükü çok daha fazla oluyor bize bence. Bir de tabi daha az veriyorlar bize hem Suriyeliyiz hem de yaşımız küçük diye. (K15)

Buna karşılık bazı kadınlar işverenlerini "aile gibi" gördüklerini, ücret dışında hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını dile getirmiştir:

"Hiçbir ayrımcılık olmadı. Çalıştığım yerde Türkler de var. Kimse kimseye farklı yaklaşmıyor orada herkes eşit aynı. (K18)

"Zaten çalıştığımız yerde herkes Suriyeli. Patron da hepimize çok iyi, hiç ayırım yapmadan ilgileniyor bizimle." (K21)

"Sadece yeğenimle ben Suriyeliyim zaten. Geri kalan Türk burada. Bizi o kadar sevdiler ki işi bırakmamıza izin vermiyorlar. Patron da hiç bizi bırakmak istemiyor, çok ilgileniyor bizimle. Yani sen karşılığını güzel verince sen de güzel karşılık alırsın." (K28)

3.6.4. İşgücünde Taciz, Cinsel İstismar ve Şiddet

Göçmen kadınların kırılgan konumları onları taciz ve şiddete karşı savunmasız kılabilmektedir. Dil bariyerleri, kadınların yasal haklarına dair bilgilere de erişimlerinin kısıtlı olması gibi olumsuz etkiler yaşamaktadırlar. Ancak görüşmelerde katılımcıların çoğu böyle bir durum yaşamadıklarını, işverenlerini "aile gibi" gördüklerini ifade etmiştir:

"Herkes ailem sanki vallahi. Afgan kadınlar da sıkıntı yaşamıyor. Hiç öyle kötü bir yaklaşımı da olmadı vallahi. Eşimin sakat olduğunu biliyorlar. Ama hiç öyle kötü niyetli bakışlar, yaklaşımlar, dokunmalar olmadı. Herkes işinde." (K12)

"Yok hiç kötü bir yaklaşımı olmadı. Çocuklar bile çalışıyor, beş seneden fazla burada çalışıyoruz. Hiç öyle taciz, saldırı gibi bir şey yaşamadık." (K16)

"Dört senedir çalışıyorum, hiçbir şey olmadı. Hiç kötü niyetle yaklaşmadı. Hep düzgün bir ilişki kurdu bizimle. Kötü bir şey olsa yanımızda oldu. Hiç kötü bir şey görmedim." (K5)

"Patron hepimize çok iyi valla. Hiç kötü bir sözü davranışı, taciz gibi bir şeyi olmadı. Bizden daha saygılı valla." (K21)

Taciz ve şiddetin olmaması işverenlerine karşı büyük bir güven duygusunu da yarattığı saptanmıştır. Kadınların iş yerlerini, işverenlerini aile gibi görmesi işgücünde işverenlerle kadın işçiler arasında ve işçilerin kendisi arasında da saygılı bir ilişki kurmasını sağladığı aynı zamanda işgücünde kolaylıkla dahil olup uyumlanabilmelerini sağlamıştır. Buna karşılık yalnızca bir katılımcı tacize maruz kaldığını, şikayet ettiğinde işten çıkarılmakla tehdit edildiğini belirtmiştir:

"...Bir abi sürekli bana dokunuyordu. Rahatsız olduğumu belirtmeme rağmen. Sonra bir gün beni istediğini söyledi. Kıyameti kopardım orada. Patrona anlattım ama 'kapı açık, çıkabilirsin' dediler." (K25)

Başka bir çalışmada Suriyeli kadınların üçte birinin cinsel istismara uğradığı, ekonomik baskılar nedeniyle de taciz ve istismara karşı çoğu zaman sessiz kalmak zorunda bırakıldıkları belirtilmektedir (Aygül & Kaba, 2019: 1270). Görüşmelerde ise genel itibariyle katılımcıların ekonomik bir baskı altında çalışıyor olmalarının yanında cinsel istismar, taciz ve şiddetin çok fazla yaşanmadığı ortaya koyulmaktadır.

3.7. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Aile İçindeki Dönüşümü

Göç süreci Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet rollerini yeniden tanımlamalarına yol açmıştır. Suriye’de ev işleri ve çocuk bakımına odaklanan kadınlar, Türkiye’ye göçle birlikte işgücüne katılarak ailenin temel geçim kaynağı haline gelmiştir. Bu durum, kadınların yalnızca ev içinde değil, sosyal anlamda da farklı roller üstlenmelerine neden olmuştur. Unat’a göre toplumsal cinsiyet ve göç ilişkisi, göç sonrasında kültürlerin çarpışması ile farklı değer yargıların oluşması aile içinde eşitlikçi bir tutumu ortaya çıkaran bir süreç olarak ifade edilmiştir (Unat, 2002, s. 151-152). Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, Türkiye’ye gelen Suriyeli kadınlar, işgücüne katılarak artık “gelir getiren” konumuna dönüşmüş; bu durum kadınların sosyal anlamda da dönüşümünü getirmiştir. Literatürde yapılan çalışmalarda, kadınların istihdama katılımının toplumla bütünleşme aracı olarak değerlendirildiği ve toplumsal normların dayattığı rollerin kısmen yıkımına işaret ettiği görülmektedir (Aygül & Kaba, 2019, s. 1271). Ancak bu dönüşüm tam anlamıyla eşitlikçi değildir; kadınlar işgücüne katılsalar da ev içi sorumluluklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Erkekler için statü kaybı anlamına gelen bu değişim, öfke, sinirlilik ve üzüntü gibi duygularla yansımış; kadınlar ise ev içi yüklerini daha fazla üstlenerek bu gerilimi dengelemeye çalışmış ve süreç kadınlar için duygusal emek yükünü arttıran bir deneyime dönüşmüştür (Körükmez vd., 2020, ss. 36-37).

Görüşmelerde ise katılımcıların eşleri tarafından yaşanan statü kaybı ve bunun sürekli hissettirilmesi ile sistematik bir baskının söz konusu olmadığı ifadelerinde görülmüştür. İşgücüne dahil olmalarıyla ilk başlarda çalışmalarına karşı tutumları ile başlayan sürecin bir süre sonra aşıldığı ifade edilmiştir. Ekonomik zorluklar ve çalışma zorunluluğu bunun en büyük etkeni olmuştur.

3.7.1. Ev İçi İşlerin Dağılımı

Kadınların çalışmaya başlaması evdeki iş yükünü azaltmamış, tersine “çifte yük” olarak iş ve ev sorumluluklarını bir araya getirmiştir. Katılımcıların çoğu ev işlerini tek başına üstlendiğini, bazılarının ise kızları ya da anneleriyle iş bölümü yaptığını belirtmiştir:

“Eltim gelmeden önce ben evdeydim, işlerimi yapıyordum ama zorluk çekiyordum çok tek başıma. Ama şimdi tüm ev işlerini eltim yapıyor. Çocuklara bakıyor. Ben de işe gidip geliyorum. Geldiğimde çocuklarla ilgileniyorum sadece.” (K17)

“Ev işlerini annem yapıyor genellikle. Annem evde çünkü. Ben de biraz yardım ediyorum ama çok değil. Çalıştığım için vakit olmuyor.” (K6)

“Kızım var o yapıyor. 16 yaşında olan. Hem okuyor hem de eve bakıyor o.” (K20)

Bazı kadınların çocukları tekstil atölyelerine giderek annelerine işte yardım etmekte, ardından ev işlerini birlikte yapmaktadır:

“Kız mesela okula gidiyor, sonra işe yanıma geliyor. Birlikte işi bitiriyoruz sonra eve geçiyoruz. Ben de ev işlerini halletmeye çalışıyorum.” (K16)

Bu yöntem aynı zamanda kadınların çocuklarının bakım işini yapamaması sebebiyle tercih edilen bir yöntem olmuştur. Diğer yandan yarı zamanlı çalışarak iş yükünü dengelemeye çalışanlar da olmuştur:

“Öğlene kadar çalışıp eve geliyorum, ev işlerini ve çocukların yemeklerini halletmeye çalışıyorum.” (K21)

“Çocuklar evde duruyorlar, beni bekliyorlar. Yarım gün çalıştığım için çok zor olmuyor. Öğlene kadar yatıyorlar zaten. Sonra ben gelip onlara yemek hazırlıyorum. Etrafı topluyorum filan” (K7)

Diğer yandan atölyelerde çalışıp evdeki bütün iş yükünü tek başına ele alan kadınların da çoğunlukta olduğu görülmüştür. Genel olarak birçok kadın ev işlerini hafta sonuna bırakmakta, yoğunluk nedeniyle aksattığını ifade etmektedir:

“Hafta sonu yapıyorum ev işini. Hafta içinde çalışıyorum, yine geliyorum yemek yapıyorum, bulaşık yıkıyorum falan.” (K4)

"Vallahi ne desem... Benim evim berbat oldu. Ben hiç yapmıyorum bir şey. Temizliğim hep kaldı. Vallahi bir hafta hiç yemek yapmadığım oldu. İşte bir yumurta yapıyorum onu yiyoruz bazen resmen. Çok yoruldum yani. Yorgunum ya yapamıyorum."(K10)

Genel olarak iş bölümünün yalnızca Suriyeli kadınların üzerinde olması, ev ve iş arasında denge kurmalarını zorlaştırmaktadır. "Çifte yük" altında kalan kadınlar hem işgücünde çalışıp hem de ev işlerini üstlenmekten dolayı yorgun ve zorlandıklarını ifade etmiştir. Bu durum, işgücüne katılımın toplumsal cinsiyet normlarını dönüştürmede yetersiz kaldığını göstermektedir. Nitekim Körükmez vd. (2020), erkeklerin ev işlerine katılmadığını, sorumlulukların çoğunlukla kadınlar arasında paylaşıldığını belirtmiştir; bu da Lutz'un (2010) yeniden üretimin kadınlar arasında gerçekleştiğine dair bulgusuyla örtüşmektedir. Kadınlar, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamamaktan duydukları üzüntüyü dile getirmiş, bu durumun duygusal bir yük yarattığını vurgulamıştır. Erkeklerin çalışmadığı (örneğin engelli eşlerin bulunduğu) hanelerde kadınlar hem gelir getirici hem de bakım sağlayıcı olarak tüm sorumluluğu üstlenmiş, ancak eşlerinin "başarısız" olarak görülmediğini, geçim stratejisinin bir parçası olarak meşrulaştırıldığını aktarmışlardır. Sonuç olarak, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışan Suriyeli kadınlar için evdeki iş yükünün eklenmesi, özgürleştirici değil; aksine baskı yaratan bir deneyime dönüşmüştür.

3.7.2. Eve İş Getirme (Parça Başı İş)

Bazı kadınlar ev işlerinin yoğunluğu ya da eşlerinin dışarıda çalışmaya izin vermemesi nedeniyle eve iş getirmeyi tercih etmektedir. Bu durum, bir yandan ataerkil pazarlığın sonucu olarak görülürken (Uçar, 2020), diğer yandan ırkçılık ve dışlanmaya karşı bir korunma stratejisi işlevi görmektedir. Kadınların çalışmasının kabul görmemesi bazı kadınların eşlerini ikna ederek evde parça başı iş olarak gerçekleştirebilmektedir. "Ataerkil pazarlık" olarak adlandırılan bu durum toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği sorumluluklar olarak ev ve bakım işlerinin aksamaması için de tercih edilmektedir.

"Çünkü hem çocuklar var hem ev işler, yemek... Onlara bakıyorum bir yandan da. Dışarıda çalışmıyorum. Eşim istemiyordu çalışmamı ama eve iş getirmemi kabul etti. Hem evdeyim çocuklara bakıyorum hem de para kazanıp eşime destek oluyorum." (K14)

Diğer yandan muhafazakar kültürel yaklaşımlar sebebiyle dışarı çıkmaktan çekinen kadınlar için ev, hem "koruyucu" hem de "üretim alanı" haline gelmiştir (Uçar,2020):

"Bizde para istemek ayıptır. Çalış ya da evde çalış derler... Burada kızlar erkekler bir arada, çok farklı kültürler var. Ben açıkçası çok çekiniyorum ve iyi hissetmiyorum. Evde daha rahatım. Ailem de bunu istiyor zaten. Kimseyle ilişki kurmuyorum. Tek derdimiz zaten kimseye borçlu olmayalım da bir şekilde kazanalım." (K19)

3.7.3. Sosyalleşebilmek ve Komşuluk

Kadınların iş ve ev işleri arasındaki yoğunluğu sosyalleşmelerini büyük ölçüde kısıtlamıştır. Katılımcılar genellikle vakit bulamadıklarını, bazılarının da dil yetersizliği nedeniyle çekindiklerini ifade etmiştir:

"A yok komşular çok iyi hiç sıkıntı yaşamadım. Ama bazen ben istemiyorum zaten yani. Çünkü ben çalışıyorum. Sabah kalkıp işe gideceğiz. E zaten işten akşam geliyoruz. Halin olmuyor ki. Vakit yok."(K2)

"Bak, ne diyeceğim bizde kız, gelin geldiğinde başka, sizde erkek arkadaş var sıkıntı olmuyor, ama bizim normal erkek arkadaşımız olmaz. Yani ben kimseye güvenmiyorum aslında arkadaşım yok şu an." (K19)

"Komşular iyi aslında ama ben sadece kız kardeşlerim falan burada, onların yanlarına gidiyorum. Çok kimseyle konuşmuyorum. Çekiniyorum çıkmaya. Hastaneye gittiğimizde bile çocuklarım tercüme ediyor."

Zamanla mahallede kabul gören ilişkiler kurulsa da kadınların sosyal çevresi genellikle akrabalar ve yakın komşularla sınırlı kalmıştır.

3.8. Toplumsal Normlar ve Ayıplanma: Kadınların Zorunlu Emek Katılımı

Suriye'de çoğu kadın toplumsal cinsiyet normlarının getirdiği gelenekler nedeniyle çalışmazken, göç sonrasında yaşanan ekonomik zorluklar kadınları işgücüne katılmaya zorlamıştır. Başlangıçta "ayıp" olarak görülen kadın emeği, zamanla "normalleşmiştir" (Körükmez vd., 2020, ss. 16-17; Tutar, 2021). Türkiye'ye savaşın ardından gelmeleri ile yaşadıkları ekonomik zorluk sebebiyle en

çok istihdam edildikleri tekstil sektöründe çalışmaya başlamışlardır. Artık çevredekilerin ve aile üyelerinin kabul etmeye başladıkları bir süreç gerçekleşmiştir. Bu açıdan işgücünde yer alan kadınların toplumsal cinsiyet rollerine karşı zorlayıcı bir değişim yarattığı söylenebilir. Katılımcıların ifadeleri bu dönüşümü açıkça ortaya koymaktadır:

“Önce eşim dedi ki eğer sen işe gidiyorsan eve gelme. Zoruna gidiyordun yani. Ama bakıyor görüyor ihtiyacımız var; o zaman bir şey söyleyemedi. Kabul etti mecbur. Eve para gelmesi sonradan onu da mutlu etti yani.” (K24)

“Buraya geldiğimizde kocamı zar zor ikna ettim, sırf çalışmak için. Çünkü o zamanlar aldığı maaş hiçbirimize yetmiyordu. Bir de küçük çocuklarım vardı. Çok masraflı oluyordu her şey. Mecbur ben de çalıştım yani. Kocam en son kabul etti mecbur.”(K9)

“Yani çalışmama izin vermiyorlardı. İstemiyorlardı. Oğullarım da kocam da. Mecbur kalınca, maddi durumumuz kötü olunca çalışmaya başladım.” (K18)

Zamanla “çalışmak ayıptır” anlayışı, kariyer veya keyif amaçlı yapılan özgürleştirici bir durumu yaratan çalışma hayatına katılımdan ziyade temel ihtiyaçların karşılanması ve ailenin geçimini sağlayabilmek için işgücünde yer almış olmasından dolayı “zorunluluk” çerçevesinde kabullenilmeye başlanmıştır:

“İlk geldiğimiz zaman biraz zordu. Ama baktık mesela ayıp bir şey değil. Normal herkes çalışıyormuş burada. Normalleşti, bizden herkes alıştı. Herkes aynı haldeydi yani. Herkes birbirinin mecbur olduğunu farkındaydı. Mecburiyetten yani.” (K4)

“Eskidendi o artık ayıp değil. Çünkü mecbur olduğunu biliyorlar. Evet, kadınlar çalışmıyor ama burada mecburuz. Gelen herkes de çalışıyor zaten. Kimse kimseye laf etmiyor bu yüzden.” (K21)

Bu durum, Lutz’un (2010) da belirttiği gibi kültürel kodlara aykırılık olarak değil, göçün getirdiği zorunlu uyum süreci olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda kadınların ev ve bakım işlerini sürdürmesi, çalışmanın “anormal” karşılanma algısını da ortadan kaldıran önemli bir etken olmuştur.

3.9. Zorunluluk ve Çalışmanın Anlamı

Kadınlar için çalışmanın temel anlamı geçim sağlamak ve borçlarını kapatmaktır. Birçoğu çalışmayı zorunluluk olarak tanımlamış, temel motivasyonu yalnızca geçinebilmekten ibaret olması ile süreci ypratıcı bulmuştur:

“Oradayken hiç düşünmüyordum paranın nereden geldiğini, nasıl olacağını. Çünkü aile vardı, baba da çalışıyordu. Ama burada hani artık bir şey olmuş. Çalışmak zorundasın. Çünkü çalışmazsam param olmaz. Hep bunun telaşındayım.”(K1)

Diğer yandan bazı Suriyeli kadınlar, özellikle genç olanlar, çalışmayı ailelerine destek olmanın yanı sıra kişisel bir tatmin ve başarı kaynağı olarak görmüş; tekstilin zorlu koşullarına rağmen bu katkının kendileri için önemli olduğunu ifade etmiştir:

“Çalışmak güzel bir şey ama tekstil biraz zor. Ama alıştığın zaman yavaş yavaş kolaylaşıyor. İş öğreniyorsun, anlıyorsun, yeni gelenlere öğretiyorsun. İyi hissediyorsun yani kendini. Biraz zor evet ama üstesinden gelebiliyoruz.”(K5)

“Ayakları üzerinde durmak kötü bir şey değil. Okulu ben çok sevmiyorum. Babam bana sen oku ben çalışırım dedi ama yok ben okumak istemiyorum. Çalışmak daha iyi.” (K6)

“Ben kendi harçlığım için çalışıyorum. Aileme yük olmuyorum böylece...Para kazanmak hoşuma gidiyor yani.” (K13)

Katılımcıların kadın olarak niteliksiz ve zorlu koşullara sahip tekstil sektöründe yer almaları da elbette etkili olmaktadır. Suriyeli kadınlar için çalışma, güvencesizlik ve düşük ücretler nedeniyle hayallerini erteledikleri, yalnızca geçim ve borçlarını karşılamaya yönelik bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu süreç, sorunlara karşı susmalarına ve daha fazla sömürülmelerine yol açarken; ev ve

bakım sorumluluklarının yanında ek bir yük getirerek özgürleştirici değil, kısıtlayıcı bir deneyim yaratmaktadır:

“Yani üzüliyorum gençliğime. Kendi ülkende olsam bunları görmezdim. İnsan arada bir düşünüyor. Zor geliyor. Kendi ülkemizde olsa okurduk. Halep zaten çok güzelmiş. Annem anlatıyordu hep. İsterdim normal bir yaşantım olsun kendi ülkemde yaşayayım. Babam işten geliyordu, ev dolu her gün... Orada olsaydık okurdum belki... Belki bu şekilde zorlanarak çalışmazdım.” (K15)

“Yani şu an maddi olarak biraz sıkıntılı bir durumdayız. Çünkü bu eve biz daha yeni taşındık. Bir yıl bile dolmadı yani ve buraya taşınırken de gerçekten çok fazla maddi anlamda zarara girdik. Onun için hani bir nevi borçlarımızı kapatıyoruz şu anlık. Önceliği ailemize, ihtiyaçlarına verdik. Çok yoruluyorum bazen ama yaşamak için mecburuz.” (K25)

Sonuç olarak, Suriyeli kadınların işgücüne katılımı toplumsal tabuların kısmen kırılmasına katkı sağlasa da çoğu kadın için özgürleştirici değil; aksine ağır sorumluluklarını artıran bir süreç olmuştur. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinde dönüşümden çok, kadınların daha kısıtlayıcı bir yaşama itilmesiyle sonuçlanmıştır. Görüşmelerde, çalışmayı özgürleşme ya da keyif alma aracı olarak değil, çoğunlukla zorunluluk ve “çifte yük” olarak deneyimledikleri öne çıkmıştır. Niteliksiz tekstil sektöründe yer almaları, kadınların fiziksel ve psikolojik açıdan yıpranmalarına yol açmış; güçlenme beklentisinin aksine daha fazla kısıtlanmalarına neden olmuştur. Ayrıca, toplumsal cinsiyet normları nedeniyle daha önce iş yaşamında hiç bulunmamış olmaları da çalışmayı zorlu ve yorucu bir süreç olarak ifade etmelerini anlaşılır kılmaktadır.

4. TARTIŞMA

Bu çalışma, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli kadınların göç süreciyle birlikte dahil oldukları işgücü piyasasındaki deneyimlerini, toplumsal cinsiyet ve göçmen kimliklerinin kesişiminde karşılaştıkları zorluklar üzerinden ele almaktadır. İstanbul’un Küçükçekmece ilçesinde tekstil sektöründe çalışan Suriyeli kadınlarla gerçekleştirilen görüşmeler, göçmen kadın emeğinin kayıt dışılık, güvencesizlik ve düşük ücret ekseninde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Görüşmeler, göç öncesinde çoğunlukla ev içi rollerle sınırlı olan kadınların, savaş ve zorunlu göçle birlikte işgücü piyasasına katılmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Bu süreç, aile içinde ekonomik sorumluluğun kadınlar tarafından üstlenilmesine yol açmış; kadınların çalışması çoğu zaman “ekonomik mecburiyet” temelinde, aile içi ikna mekanizmaları aracılığıyla mümkün olabilmıştır. Suriye’deki kültürel normlar çerçevesinde kadınların çalışmasının uygun görülmemesine rağmen, geçim zorunluluğu bu direnci aşmış ve kadınların ücretli emeği “normalleşmiştir”. Bu bulgu, Körükmez vd. (2020) ve Uçar (2020) tarafından vurgulanan ataerkil pazarlık süreçleriyle örtüşmektedir.

Lutz’un da belirttiği gibi, göçmen kadınların çalışması çoğu zaman “sorunlu” olarak algılsa da bu durum kültürel bir çelişki olarak görülmemiş; kadınlar ev geçindiren özne konumuna gelmiştir. Bu dönüşüm, kadınların aile içindeki konumlarını da kısmen dönüştürmüş; “gelir getirici” bireyler olarak görünürlik kazanmaları, Unat’ın (2002) da işaret ettiği üzere daha eşitlikçi bir tutum olarak karar alma süreçlerinde daha etkin hale gelmelerine olanak tanımıştır.

Ancak bu görünürlik, ev içi sorumlulukların ortadan kalkması anlamına gelmemiştir. Kadınlar hem ücretli emek hem de bakım emeğini eş zamanlı olarak sürdürmüş; gündelik yaşamları iş ve ev arasında bölünmüş bir zaman rejimiyle şekillenmiştir. Bu durum literatürde Körükmez vd. (2011), Dedeoğlu (2011) ve Lutz (2010) tarafından tartışılan “çifte yük” sorunsalıyla örtüşmektedir. Kadınların hem üretim hem de bakım emeğini üstlenmeye devam etmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiğini ve göç sürecinin bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmadığını göstermektedir.

Kadınların istihdam deneyimleri aynı zamanda göçmen olmaktan kaynaklanan yapısal eşitsizliklerle de kesişmektedir. Görüşmeler, kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile göçmen olmanın getirdiği eşitsizliklerin kesişiminde “çifte dezavantaj” yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum yalnızca Küçükçekmece’ye özgü olmayıp, Körükmez vd. (2020) ve Duran (2018) gibi çalışmalarda da benzer biçimde tespit edilmiştir.

Bu dezavantajlı konumlanmaya karşı kadınlar çeşitli başa çıkma ve uyum stratejileri geliştirmiştir. Çocukları işe götürme, evdeki diğer kadınlarla iş bölümü yapma ya da evde parça başı işler üstlenme gibi pratikler, kadınların hem ev içi sorumluluklarını hem de ücretli emeği dengelemeye çalıştıklarını göstermektedir. Bu durum, Uçar (2020) ve Dedeoğlu’nun (2008) vurguladığı görünmeyen emek ve stratejik öznellik tartışmalarını desteklemektedir.

Kadınların çalışma süreçlerinde kadın emeğinin ataerkil bir yapıyla sürdürülen bir müzakere halinin söz konusu olduğu gözlemlenmiştir. Yarı zamanlı çalışma, eve iş alma ya da ev işlerini aksatmamaya özen göstererek çalışmayı sürdürme gibi tercihler, kültürel normlarla doğrudan bir çatışma yaşamadan var olmayı mümkün kılan “uyum stratejileri” olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Lutz’un ataerkil pazarlık kavramı, Suriyeli kadınların deneyimlerinde somut biçimde izlenebilmektedir.

Kadınların çalışmaya katılımı çoğunlukla özgürleşme arzusundan ziyade hayatta kalma refleksiyle gerçekleşmiştir. Bu durum, kadın emeği ve güçlenme arasındaki ilişkinin literatürde sıklıkla varsayıldığı biçimde otomatik bir özgürleşme yaratmadığını göstermektedir. Dedeoğlu ve Bayraktar (2018), Toksöz (2006) ve Morokvasic (1991) gibi çalışmalarla paralel biçimde, bu araştırma da kadınların ekonomik görünürlük kazanmalarına rağmen bu sürecin zorunluluğa dayalı olduğunu ortaya koymaktadır.

Evde parça başı iş yapan kadınların deneyimleri, ataerkil denetim ve toplumsal çekincelerle baş etme biçimi olarak şekillenmiştir. Bu strateji bir yandan kadınların erkek onayını almasını sağlarken, diğer yandan sosyalleşme alanlarını sınırlandırmıştır. Bu nedenle evde çalışan kadınların, atölyede çalışanlara kıyasla daha sınırlı bir dönüşüm yaşadığı söylenebilir. Uçar (2020) Gaziantep’te Suriyeli kadınlarla yaptığı çalışmasında da parça başı işlerde çalışan kadınların hayatta kalma ve uyum mekanizması stratejileri geliştirmesi bu durumun yalnızca Küçükçekmece ilçesine özgü olmadığını göstermektedir.

Suriyeli kadınların işgücü piyasasındaki konumları, toplumsal cinsiyet rollerinin yanı sıra geçici koruma statüsünün getirdiği yasal belirsizlik, sınıfsal kırılma ve vasıfsızlıkla da şekillenmektedir. Bu durum, Uçar (2020), Körükmez vd. (2020) ve Yalın ve Narin (2022) gibi çalışmalarla paralel biçimde, göçmen kadın emeğinin tekstil gibi emek yoğun sektörlerde ucuz, değersizleştirilmiş ve güvencesiz bir emek pratiği olarak konumlandığını göstermektedir.

Bu bağlamda esnek ve düşük maliyetli emek biçimlerinin yaygınlaşması, kadın emeğinin güvencesiz istihdam alanlarında yoğunlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum göçmen kadınlar söz konusu olduğunda daha belirgin hale gelmektedir. Araştırmanın bulgularıyla paralel olarak Ergüder (2008) ve Pombo (2015), göçmen kadınların ikincil işgücü olarak konumlandığı sektörlerde uzun çalışma saatleri, sağlıksız çalışma ortamları, sosyal güvenceden yoksunluk ve yoğun hız baskısının yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu koşullar, kadınların hem fiziksel hem de ruh sağlığını olumsuz etkilemekte ve çalışma yaşamında karşılaştıkları kırılma noktaları derinleştirmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli kadınların göç süreciyle birlikte dahil oldukları işgücü piyasasındaki deneyimlerini, toplumsal cinsiyet ve göçmen kimliklerinin kesişiminde ele almıştır. İstanbul’un Küçükçekmece ilçesinde tekstil sektöründe çalışan Suriyeli kadınlarla gerçekleştirilen görüşmeler, kadınların işgücü piyasasında çoğunlukla kayıt dışı, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde istihdam edildiğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, göçmen kadın emeğinin belirli sektörlerde yoğunlaşan kırılma bir istihdam yapısı içinde konumlandığını göstermektedir.

Araştırma bulguları, kadınların çalışmaya katılımının büyük ölçüde ekonomik zorunluluklar ve hayatta kalma pratikleri üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Göç süreci, kadınların aile içinde ekonomik sorumluluk üstlenmesine ve ücretli emeğe katılımının “normalleşmesine” yol açarken, bu durum ev içi bakım ve temizlik sorumluluklarının ortadan kalkması anlamına gelmemiştir. Aksine kadınlar hem ücretli emek hem de ev içi emeği aynı anda sürdürerek gündelik yaşamlarını çoklu sorumluluklar altında yürütmek zorunda kalmıştır. Bu durum, göç sürecinin toplumsal cinsiyet temelli iş bölümünü dönüştürmekten ziyade çoğu zaman yeniden ürettiğini göstermektedir.

Kadınların işgücü piyasasındaki konumlanmaları, yalnızca toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle değil; aynı zamanda göçmenlik statüsünün getirdiği yasal belirsizlikler, sınıfsal kırılma ve vasıfsızlık gibi yapısal faktörlerle de şekillenmiştir. Bu durum, kadınların daha kötü çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalmasına, güvencesiz ve sağlıksız iş ortamlarında çalışmasına ve emeklerinin değersizleştirilmesine neden olmuştur.

Bununla birlikte çalışma, Suriyeli kadınların yalnızca pasif mağdur özneler olarak değil; gündelik yaşamlarını sürdürebilmek için çeşitli uyum ve başa çıkma stratejileri geliştiren aktif özneler olarak

konumlandığını göstermektedir. Kadınların çocuk bakımı, ev içi iş bölümü ve çalışma biçimleri üzerinden geliştirdikleri stratejiler, onların işgücü piyasasında var olma mücadelesinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Göç süreciyle birlikte kadınların hane içindeki rollerinin dönüşmesi, karar alma süreçlerine daha fazla dahil olmaları ve kendi aralarında oluşturdıkları bakım ağları, göçmen emeğinin değişen ancak sınırları olan dinamiklerine işaret etmektedir.

Diğer yandan bulgular, Suriyeli kadınların işgücü piyasasına katılımın çoğunlukla özerk ekonomik tercihlerden ziyade, ailevi yükümlülükler, yoksulluk ve geçici koruma statüsünün getirdiği dezavantajlar çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Tekstil sektöründe düşük ücretler, uzun çalışma saatleri, ağır çalışma koşulları ve sosyal güvenceden yoksunluk, kadınların ikincil işgücü piyasasında konumlandığı bir emek sürecine işaret etmektedir. Kadınların sınıfsal konumlarıyla birlikte daha önce ücretli emek deneyimlerinin sınırlı olması ve vasıfsız olarak değerlendirilmesi, bu kırılmalı derinleştiren unsurlar arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede Suriyeli kadın emeği, yalnızca ekonomik üretim süreçlerinin değil; aynı zamanda aile içi ilişkilerin, toplumsal cinsiyet rollerinin ve göçle birlikte dönüşen sosyal yapıların kesişiminde yer alan çok katmanlı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Küçükçekmece özelinde elde edilen bulgular, Türkiye genelinde göçmen kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları yapısal sorunları ve bu sorunlarla baş etme biçimlerini anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, Suriyeli kadınların işgücü piyasasındaki konumlarının iyileştirilmesi ve karşılaştıkları eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik yerel ve ulusal düzeyde çeşitli politika ve uygulama alanlarına işaret etmektedir. Özellikle göçmen kadın emeğinin yoğunlaştığı bölgelerde belediyeler ve sivil toplum örgütleri, kadınlara yönelik danışmanlık ve destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, iş sağlığı ve güvenliği konusunda erişilebilir eğitimlerin yaygınlaştırılması ve belediye destekli kreş olanaklarının artırılması yoluyla önemli bir rol üstlenebilir. Ulusal düzeyde ise, kayıt dışı istihdamla mücadele edilmesi, çalışma iznine erişimin kolaylaştırılması ve sosyal güvence mekanizmalarının güçlendirilmesi, göçmen kadın emeğinin daha adil ve güvenceli koşullarda yer alabilmesi açısından öncelikli alanlar olarak öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, S., & Ulutaş, Ç. Ü. (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 167-192.
- Aygül, H. H., & Kaba, E. M. (2019). Suriyeli Kadınların İşgücüne Katılımı ve Deneyimleri (İstanbul- Sultanbeyli Örneği). *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(4), 1255-1275. doi: 10.29228/TurkishStudies.23013
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37-50.
- Coşkun, E. (2014). Türkiye'de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti. *Çalışma ve Toplum*, 3(42), 185-206.
- Dedeoğlu, S. (2008). Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor Mu? İçinde Avrupa'da Göçmen Kadın Emeği ve Sosyal Refah Devleti (ss. 221-232). *Sosyal Araştırmalar Vakfı Sınıf Çalışmaları Dizisi*.
- Dedeoğlu, S. (2011). Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(01), 27-48.
- Dedeoğlu, S., & Bayraktar, S. S. (2018). Tarımsal Üretimde Suriyeli Göçmen Kadın Emeği: Bereketli Topraklarda Zehir Gibi Yaşamlar. İçinde *Feminist Sosyal Politika Bakım Emek Göç* (1., ss. 247-280). İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Duran, N. (2018). Türkiye ve Avrupa İş Piyasalarında Suriyeli Mülteci Kadınlar: Çifte Ayrımcılık Bağlamında Meydan Okumaları Tanımlamak. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (75), 43-67.
- Ergüder, B. (2008). Enformelden Formele Kadın Emeği. İçinde *Sosyal Araştırmalar Vakfı Sınıf Çalışmaları Dizisi: C. 17-3. Türkiye İşçi Sınıfı ve Emek Hareketi Küreselleşiyor Mu?* (1. basım, ss. 201-220). Beyoğlu-İstanbul.
- Körükmez, L., Karakılıç, İ. Z., & Danış, D. (2020). Mecburiyet, Müzakere, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri. *Göç Araştırmaları Derneği Kitap Serisi*, (2).
- Lutz, H. (2010). Gender in the Migratory Process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1647-1663.
- Morokvasic, M. (1991). Fortress Europe and Migrant Women. *Feminist Review*, 39(1), 69-84.
- Önder, F. (2021). İstanbul'da Evde Bakım Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar ve Ev Sahipleri: Mikro-Siyaset Pratiği Olarak Duygulara Bakmak. *Çalışma ve Toplum*, 4(71), 2903-2934.
- Özgür, N., & Kıvılcım, Z. (2015). *Sürgünde Toplumsal Cinsiyet: İstanbul'da Suriyeli Kadın ve LGBTİ Mülteciler*. Çağaloğlu, İstanbul: Derin Yayınları.
- Pombo, G. (2015). *Migrant Women and Gender Violence – Strategies and Perspectives for Interventions*. Buenos Aires - Argentina: VCR Impresores S.A. Geliş tarihi gönderen <https://www.iom.int/resources/migrant-women-and-gender-violence-strategies-and-perspectives-interventions>
- Toksöz, G. (2021). *Emanet Emek Göç Yollarında Kadınlar* (1. baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tutar, K. (2021). Evde Bakım Hizmetinde Çalışan Kadın Göçmen İşgücünün İstihdam Deneyimleri: Ankara İli Örneği. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 1-9. doi: 10.47257/busad.962450
- Uçar, C. (2020). Gaziantep Parça Başı Emek Piyasasının Suriyeli Kadınları: Emek, Zorunlu Göç ve Şiddet. *Türkiye'de Göç Araştırmaları*, 38-55.
- Unat, A. N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (1.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.